അഗസ്ത്യാർകൂടയാത്ര: ചരിത്രം, മിത്ത്, യാഥാർത്ഥ്യം

ഡോ. ദീപു പി. കുറുപ്പ്
അസിസ്റ്റന്റ് പ്രൊഫസർ, മലയാളവിഭാഗം എൻ.എസ്. എസ്. കോളേജ്, നിലമേൽ, കൊല്ലം

സംഗ്രഹം

ലോകപൈതൃക പട്ടികയിൽ അടയാളപ്പെടുത്തപ്പെട്ട അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന്റെ ചരിത്ര യാഥാർത്ഥ്യത്തിലേക്ക് നടത്തിയ യാത്രാനുഭവമാണ് അഗസ്ത്യാർ കൂടയാത്ര: ചരിത്രം, മിത്ത് ,യാഥാർത്ഥ്യം. മലയപർവ്വതം, പൊതികമല, ബോധിമല, പെരുംപൊതി തുടങ്ങി പല പേരുകളിൽ അഗസ്ത്യാർകൂടം ആദ്യകാലത്ത് അറിയപ്പെട്ടു. അഗസ്ത്യമുടി ചരിത്ര ശ്രദ്ധയിലേക്ക് വരുന്നത് ബ്രിട്ടീഷ് തിരുവിതാംകൂറിന്റെ കാലത്താണ്. ജൈവവൈവിധ്യങ്ങളുടെ കലവറയാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം. ചരിത്രവും മിത്തും ഇടകലർന്നു കിടക്കുന്ന വനമേഖല കൂടിയാണ് ഇവിടം. പ്രകൃതിയെ അറിഞ്ഞ് അതിന്റെ ചരിത്ര ധാരകളെയറിഞ്ഞ് മിത്തുകളുടെ ഗൂഢസ്ഥലികളിൽ കയറിയിറങ്ങിയാണ് ഒരോ അഗസ്ത്യാർകൂട യാത്രികനും സഞ്ചരിക്കുന്നത്. ആദിമജനതയുടെ നിവാസകേന്ദ്രമായും ബുദ്ധഭിക്ഷുക്കളുടെ മോക്ഷകേന്ദ്രമായും അഗസ്ത്യമുനി യുടെ തപോമണ്ഡലമായും ആയ് രാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണസിരാകേന്ദ്രമായും പകർന്നാടുന്ന ചരിത്രമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനുള്ളത്.

താക്കോൽവാക്കുകൾ: നിയന്ത്രിതാവ്–ചരിത്രശ്രദ്ധ–നൈമിഷികത–ആധ്യാത്മികം–ആദിസ്മരണ–അരാജകത്വം–ജീവരക്തം–തപോമണ്ഡലം.

ആമുഖം

അനന്യമായ ഒരു യാത്രാനുഭവമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം നല്കുന്നത്. ഇവി ടേയ്ക്കുള്ള വഴിത്താരകളിൽ ചരിത്രവും മിത്തും ചേർന്ന് സൃഷ്ടിച്ചെടുത്ത ആയിരം കഥകളുറങ്ങിക്കിടക്കുന്നു. പ്രകൃതിയോടിണങ്ങി ജീവിച്ച ആദിമ മനുഷ്യന്റെ ജീവിതചര്യകളെ അനുഭവിപ്പിച്ചു തരുന്ന ഈ യാത്ര അവന്റെ

അതിജീവനത്തിന്റെ ചരിത്രം കൂടി ഓർമ്മപ്പെടുത്തി തരും. ഇരുപത്തിയാറുകിലോമീറ്ററോളം കാൽനടയായിമാത്രം ചെന്നെത്താവുന്ന സാഹസിക യാത്രയ്ക്കിടെ ജീവന്റെ നൈമിഷികതയെപ്പറ്റിയും അസ്ഥിരതയെപ്പറ്റിയും യാത്രക്കാരൻ നിരന്തരം ബോധ്യപ്പെടുന്നവനാകും. എന്നിരുന്നാലും അതൊരനുഭവമാണ്! വന്യമൃഗങ്ങൾ സ്വൈര്യവിഹാരം നടത്തുന്ന കാനനപാതകളിലൂടെ നിശബ്ദനായി സഞ്ചരിച്ച്, കാൽമുട്ട് വന്ന് നെഞ്ചിൽ തട്ടുന്ന കുത്തൻ കയറ്റങ്ങൾ താണ്ടി, മഞ്ഞിന്റെ തലോടലിനാൽ നനഞ്ഞുകിടക്കുന്ന കൊക്കകൾക്കരികെയുള്ള വഴുക്കൻ ചെങ്കുത്ത് പാറകളിൽ കയറുകളിലൂടെ തൂങ്ങിക്കയറി മുകളിലെത്തിയാൽ ഒരുവനെ കാത്തിരിക്കുന്നത് ടെൻസിങ്ങും ഹിലാരിയും ആംസ്ട്രോങ്ങുമൊക്കെ അനുഭവിച്ച അനുഭൂതി വിശേഷമാണ്. പ്രകൃതി എന്താണെന്നു കാട്ടിത്തരുന്ന കണ്ണെത്താ ദൂരത്തോളമുള്ള പച്ചപ്പിന്റെ കാഴ്ചകൾ, ലോകത്തിന്റെ നെറുകയെന്നു വിശേഷിപ്പിക്കുന്ന ഹിമാലയൻ മലനിരകളിലേതിന് സമാനമായ മഞ്ഞുവാതങ്ങളും കാലാവസ്ഥയും മഹാമാരികളെ പ്രതിരോധിക്കുന്ന ഔഷധങ്ങളുടെ ഗന്ധമൊഴുകിവരുന്ന കാറ്റ്, ഇതെല്ലാം യുനെസ്കോയുടെ ലോകപൈതൃകപട്ടികയിൽ ഇടംപിടിച്ച അഗസ്ത്യാർകൂട മലനിരകളുടെ മാത്രം പ്രത്യേകതയാണ്. ഇവിടേയ്ക്കുള്ള യാത്രയും തൽസംബന്ധമായ ചരിത്രവും മിത്തുമൊക്കെ ഇഴകീറി പരിശോധിക്കാനാണ് ഈ ലേഖനത്തിൽ ശ്രമിക്കുന്നത്.

1. അഗസ്ത്യാർകൂടം ചരിത്രത്തിന്റെ ദൃഷ്ടിയിലൂടെ

തിരുവനന്തപുരം ജില്ലയിലെ കാട്ടാക്കട താലൂക്കിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന പർവ്വതമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം.1869 മീറ്റർ പൊക്കമുള്ള ഈ കൊടുമുടി കേരളത്തിലെ പർവ്വതങ്ങളിൽ ഉയരത്തിൽ രണ്ടാംസ്ഥാനം വഹിക്കുന്നു. സഹ്യപർവതനിരയുടെ തെക്കേയറ്റം കൂടിയാണിത്. പരിസ്ഥിതി സ്നേഹികളെയും തീർത്ഥാടകരെയും ഒരുപോലെ ആകർഷിക്കുന്ന മനോഹരപ്രദേശമാണിത്. ജൈവസമ്പന്നമായ ഇവിടം വംശനാശഭീഷണി നേരിടുന്ന അനേകം സസ്യജാലങ്ങളുടെ സംരക്ഷണകേന്ദ്രം കൂടിയാണ്. ചരിത്രപരമായും സാംസ്കാരികപരമായും ഏറെ ശ്രദ്ധേയമായ ഒരു സ്ഥാനമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനുള്ളത്. അഗസ്ത്യാർകൂടം എന്ന പർവ്വതനാമത്തിന്റെ നിരുക്തിയിൽ നിന്നുതന്നെ ആരംഭിക്കാം. 'അഗസ്ത്യാർ', 'കൂടം' എന്നീ ഘടകപദങ്ങളാണ് ഈ നാമത്തിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നത്. ഇതിലെ അഗസ്ത്യർ ഇതിഹാസപുരാണങ്ങളിലും ചരിത്രത്തിലും ഒരുപോലെ ഇടം നേടിയ മുനിപ്രമുഖനാണ്. 'കൂടം' എന്നാൽ 'കൊടുമുടി', 'പർവതങ്ങളുടെ

ശിരോസ്ഥാനം' എന്നിങ്ങനെ അർത്ഥം കാണുന്നു. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ അഗസ്ത്യന്റെ കൂടമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം. അഗസ്ത്യന്റെ വാസസ്ഥലമായ കൊടുമുടി എന്ന അർത്ഥത്തിലാണ് പൊതുവെ ഈ പദത്തിന് അർത്ഥം കല്പിക്കുന്നത്.

1.1. അഗസ്ത്യനും അകത്തിയരും

ധാരാളംപേർ അഗസ്ത്യൻ എന്ന പേരിൽ പുരാണ പ്രശസ്തരായുണ്ട്. ആര്യവും ദ്രാവിഡവുമായ ഭേദങ്ങളോടെ ഈ മുനി ചരിത്രത്തിലും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. ഋഗ്വേദത്തിൽ പരാമർശിച്ചിരിക്കുന്ന കുംഭസംഭവനായ മുനിയാണ് ഇതിൽ ഏറ്റവും പ്രശസ്തൻ. പുരാണങ്ങൾ പ്രകാരം സപ്തർഷികളിൽ ഒരാളാണ് അഗസ്ത്യൻ. ഋഗ്വേദസംഹിതയിൽ 166 മുതൽ 191 വരെയുള്ള സൂക്തങ്ങൾ രചിച്ചിരിക്കുന്നത് ഇദ്ദേഹമാണെന്ന് കരുതുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അഗസ്ത്യനാമഗണത്തിലെ പ്രാചീനനും ഈ അഗസ്ത്യനായിരിക്കണം. സ്കന്ദ-വായു-അഗ്നി- മത്സ്യ-ബ്രഹ്മപുരാണങ്ങളിലും രാമായണ-മഹാഭാരതാദി ഇതിഹാസങ്ങളിലും ശ്രീമദ്ഭാഗവതം, ദേവീഭാഗവതം തുടങ്ങിയ ഹിന്ദു ആധ്യാത്മഗ്രന്ഥങ്ങളിലും കുംഭസംഭവനായ അഗസ്ത്യൻ ശ്രദ്ധേയമായ ഒരു കഥാപാത്രമായി വരുന്നുണ്ട്. അഗസ്ത്യൻ എന്ന നാമം ഉദ്ഭവിക്കാൻ കാരണമായതു സംബന്ധിച്ച് ധാരാളം സൂചനകൾ മേൽഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ നിന്നു തന്നെ ലഭിക്കുന്നുണ്ട്. മത്സ്യപുരാണത്തിൽ അഗ്നി-വായുദേവാദികളുടെ അംശങ്ങൾ ഒരു കുംഭത്തിനുള്ളിലായെന്നും അതിൽനിന്നാണ് അഗസ്ത്യൻ ജനിച്ചതെന്നും പറയുന്നു. ഉർവശി എന്ന അപ്സരസ്ത്രീയുടെ സൗന്ദര്യം കണ്ട് മയങ്ങി മിത്രനും വരുണനും ധാതു സ്ഖലനമുണ്ടായെന്നും അത് ഒരു കുടത്തിനകത്താക്കി സൂക്ഷിച്ചുവെന്നും അതിൽ നിന്നാണ് അഗസ്ത്യൻ ഉണ്ടായതെന്നും 'കുംഭസംഭവത്തെ' സംബന്ധിച്ച് മറ്റൊരു കഥയുമുണ്ട്. അഗത്തിൽ (കുടം) ത്തിൽ നിന്ന് സത്യായനം ചെയ്യപ്പെട്ടതിനാലാണ് അഗസ്ത്യൻ എന്ന നാമം അദ്ദേഹത്തിന് ലഭിച്ചതെന്ന് മേൽകഥകൾ വിശദീകരിക്കുന്നു. വിന്ധ്യപർവതത്തിന്റെ ഗർവ്വ ശമിപ്പിച്ചവൻ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ (അഗത്തെ അഥവാ പർവതത്തെ സ്തംഭിച്ചവൻ) അദ്ദേഹത്തിന് അഗസ്ത്യനാമമുണ്ടായി എന്ന് മറ്റൊരു മതവുമുണ്ട്. രാമായണത്തിൽ യുദ്ധക്ഷീണിതനായ രാമനെ ആദിത്യഹൃദയമന്ത്രമുപദേശിച്ച് ഊർജസ്വലനാകുന്നത് ഈ മഹർഷിയാണ്. ബ്രഹ്മപുരാണത്തിൽ പുലസ്ത്യന്റെ പുത്രനായാണ് അഗസ്ത്യനെ അവതരിപ്പിക്കുന്നത്. തന്റെ തപഃശക്തിയാൽ സൃഷ്ടിച്ച പത്നിയായ ലോപമുദ്രയോടൊത്ത് അദ്ദേഹം വിന്ധ്യപർവതത്തിന്റെ തെക്കുള്ള കുഞ്ജരപർവതത്തിൽ

വസിച്ചിരുന്നുവെന്ന് ഈ പുരാണം സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തുന്നു. ഈ കുഞ്ജരപർവതം അഗസ്ത്യാർകൂടമാണ്. എന്തായാലും ആര്യപുരാണേതിഹാസങ്ങളിൽ പ്രമുഖമായൊരു സ്ഥാനം അഗസ്ത്യനുണ്ടെന്ന് ഈ സൂചനകളിൽ നിന്നു മനസ്സ്സിലാക്കാം.

അഗസ്ത്യന്റെ ദ്രാവിഡനാമമാണ് അകത്തിയർ. ദ്രാവിഡസംസ്കാരത്തിലാണ് അഗസ്ത്യന്റെ പ്രഭാവം ശക്തമായി കാണാൻകഴിയുന്നത്. അഗസ്ത്യനെ തമിഴകത്തെ ജനത ദൈവമായി കണ്ട് ആരാധിച്ചുപോരുന്നു. തമിഴ്പുരാണങ്ങളിലും സാഹിത്യത്തിലും ധാരാളം പരാമർശങ്ങൾ അകത്തിയരെ സംബന്ധിച്ചുണ്ട്. വൈദ്യശാസ്ത്രത്തിന്റെയും ജ്യോതിഃശാസ്ത്രത്തിന്റെയും പിതാവായി തമിഴർ ഗണിക്കുന്നത് അകത്തിയരെയാണ്. തമിഴ്ഭാഷയുടെ അക്ഷരമാല നിർമ്മിച്ചതും തമിഴിൽ ആദ്യമായി ഒരു ലക്ഷണഗ്രന്ഥം തയ്യാറാക്കിയതും ഇദ്ദേഹമാണെന്ന് വിശ്വസിക്കുന്നു. 12000 ശ്ലോകങ്ങളുള്ള ഈ ആദിഗ്രന്ഥത്തെക്കുറിച്ച് തൊൽക്കാപ്പിയം തുടങ്ങിയ വ്യാകരണ-ലക്ഷണശാസ്ത്ര ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ പരാമർശമുണ്ടെങ്കിലും കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടില്ല. സംഘകാലത്ത് പൊതിയമലയിൽ വസിച്ച് ഒന്നാം സംഘത്തെ (മുതൽച്ചങ്കം) നിയന്ത്രിച്ചിരുന്നയാളാണ് അകത്തിയർ എന്ന് പണ്ഡിതന്മാർ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ തമിഴ് ഭാഷയുടെയും സിദ്ധവൈദ്യത്തിന്റെയും പിതാവായും ഒന്നാംസംഘത്തിന്റെ നിയന്ത്രിതാവായും അകത്തിയം എന്ന ആദ്യതമിഴ് ലക്ഷണശാസ്ത്രഗ്രന്ഥത്തിന്റെ രചയിതാവുമായൊക്കെ ദ്രാവിഡമനസ്സുകളിൽ അകത്തിയർ നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു.

1.2. മലയപർവതവും പൊതികമലയും

അഗസ്ത്യാർകൂടം പൂർവ്വകാലങ്ങളിൽ പല പേരുകളിൽ അറിയപ്പെട്ടിരുന്നു. ‘മലയപർവതം’, ‘പൊതികമല’, ‘ബോധിമല’, ‘പെരുംപൊതി’ എന്നിങ്ങനെയാണവ. വാൽമീകിരാമായണം കിഷ്കിന്ധാകാണ്ഡത്തിൽ പൊതികമലയെക്കുറിച്ച് പരാമർശം കാണുന്നു. സീതാന്വേഷണത്തിനായി ദക്ഷിണദിക്കിലേക്ക് പുറപ്പെടുന്ന വാനരസമൂഹത്തോട് അഗസ്ത്യനെ വന്ദിച്ച് അനുഗ്രഹം വാങ്ങണമെന്ന് സുഗ്രീവൻ നിർദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ട്. ‘പൊതികമലയിൽ അകത്തിയമുനിയുടെ തമിഴ് സംഘമുണ്ട്, അവിടെ പോകുമ്പോൾ സീതയെ അന്വേഷിക്കേണ്ട കാര്യം മറന്ന് തമിഴ് ആസ്വദിച്ച് അവിടെ നിന്നു പോയേക്കുമെന്ന്’’ സുഗ്രീവൻ പറയുന്നതായും കാണുന്നു (പ്രൊഫ. എം. അച്യുതൻ, 1994:5). ഈ പരാമർശത്തിൽ നിന്ന് ഇതിഹാസകാലഘട്ടത്തിൽത്തന്നെ അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനു വളരെയധികം പ്രാധാന്യം

കല്പിച്ചിരുന്നുവെന്ന് മനസ്സിലാക്കാം. 'തെൻ തമിഴ് നാട്ടകൻ പൊതിയിൽ തിരുമുനിവൻ തമിഴ് സംഘം' എന്ന കമ്പരാമായണത്തിലെ സൂചനയും ശ്രദ്ധേയമാണ്. പൊതിയിൽ തിരുമുനിവൻ എന്ന് വിശേഷിപ്പിക്കുന്നിടത്തെ 'പൊതിയിൽ' എന്ന പരാമർശം അഗസ്ത്യാർകൂടത്തെക്കുറിച്ചുള്ളതാണ്.

സംഘകാലഘട്ടത്തിലെ കൃതികളിലാണ് പൊതിയം എന്നപേര് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനു സാർവ്വത്രികമായി ഉപയോഗിച്ചു കാണുന്നത്. പുറനാനൂറ്, അകനാനൂറ്, പരിപാടൽ, മധുരൈകാഞ്ചി തുടങ്ങിയ കൃതികളിൽ 'പൊതിയം' എന്ന പേരിലാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം അറിയപ്പെടുന്നത്. 'പൊതിയിൽ മുനിവൻ പുരൈവരെ കീഴ' എന്നാണ് പരിപാടൽ കൃതിയിലെ പരാമർശം. പൊതിയിൽ മലയിലെ ചന്ദനമരങ്ങളെയും പൂങ്കാടുകളെയുംപറ്റി പുറനാനൂറിലും (പുറനാനൂറ് 128-ാം പാട്ട്) അകനനാനൂറിലും (മൂന്നാം ഭാഗം നാല്പതാം ഗാനം 17 മുതൽ 22 വരെയുള്ള വരികൾ) വർണ്ണിക്കുന്നുണ്ട്. മുടമോചിയാർ, മോചികീരനാർ, മാമൂലനാർ തുടങ്ങിയവരൊക്കെയാണ് പാട്ടുകാർ. ഇളങ്കോവടികളുടെ ചിലപ്പതികാരത്തിലെ 'മാമുനി പൊതിയിൽ മലൈവലം കൊണ്ടു' എന്ന സൂചനയും വ്യക്തമാക്കുന്നത് സംഘകാലഘട്ടത്തിൽ പൊതിയിൽ, പൊതിയം, എന്നീ പേരുകളിലാണ് ഈ പർവതം അറിയപ്പെട്ടിരുന്നതെന്നാണ്. മധുരൈകാഞ്ചി, മാങ്കുടികീഴാരുടെ കാഞ്ചിപ്പാട്ട്, തുടങ്ങിയ പ്രമുഖരചനകളിലും അഗസ്ത്യാർകൂടത്തെ പൊതികമല എന്നാണ് വിശേഷിപ്പിക്കുന്നത്.

മലയപർവതമെന്നത് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന്റെ മറ്റൊരു പ്രാചീന നാമമാണ്. ബുദ്ധ-ഹിന്ദു മതങ്ങൾ ഇവിടെ പ്രചരിക്കുന്നതിനു മുമ്പും ശേഷവും സഹ്യപർവതനിരകൾ മലയനാമത്തിൽ അറിയപ്പെട്ടിരുന്നു. "കേരളത്തിന്റെ കിഴക്കേ അതിർത്തിയായ കോയമ്പത്തൂർ തൊട്ട് കന്യാകുമാരി വരെ ഉടനീളം കിടക്കുന്ന പശ്ചിമഘട്ട പർവ്വതപംക്തികളുടെ തെക്കേ പകുതിക്ക് മലയപർവ്വതമെന്ന് പേരുണ്ട്.പൊതിയിൽമലയിലെ ചന്ദനത്തെ സംഘകവികൾ തുലോം ശ്ലാഘിച്ചു പറയുന്നതുകൊണ്ട് പൊതിയിൽ എന്ന സംജ്ഞ അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന് മാത്രമുള്ളതല്ല, മലയപർവ്വതത്തിനൊട്ടാകെ ഉള്ളതാണെന്ന് ഊഹിക്കാം" എന്നു ശങ്കു അയ്യർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു കാണുന്നു (1962: 86). മലയാളം എന്ന പദത്തിന്റെ നിഷ്പത്തിതന്നെ മലയപർവ്വതവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. സഹ്യാദ്രിയുടെ തെക്കുഭാഗത്തെ പൊതുവെയും അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനെ പ്രത്യേകിച്ചും മലയപർവ്വതം എന്നു വിളിച്ചിരിക്കണം. ചിലപ്പതികാരത്തിൽ മലയപർവ്വതം എന്ന് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നു.

ബുദ്ധമതത്തിന്റെ സ്വാധീനഫലമായി ബോധിമലയെന്നൊരു നാമവും അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന് പണ്ടുണ്ടായിരുന്നു. സ്കന്ദപുരാണപ്രകാരം അഗസ്ത്യൻ വിന്ധ്യപർവ്വതം താണ്ടി ബോധമലയിൽ ചെന്ന് കുടിപാർത്തു എന്നു കാണുന്നു. അതായത് അഗസ്ത്യൻ ഇവിടെ വരുന്നതിനു മുൻപ് ബോധിമലയെന്നൊരു നാമം അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനുണ്ടായിരുന്നു. ബുദ്ധമതവിശ്വാസപ്രകാരം ബോധിസത്ത്വാവലോകിതേശ്വരന്റെ ആവാസസ്ഥാനമാണ് പൊതിയിൽമല. അതുകൊണ്ടാണ് ബോധിമലയെന്നും ഇത് അറിയപ്പെട്ടത്.

എ.ഡി. രണ്ടാംനൂറ്റാണ്ടിൽ കേരളം സന്ദർശിച്ച ടോളമിയുടെ വിവരണങ്ങളിൽ നിന്നും പൊതിയൻ മലയെപ്പറ്റി വിവരങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നുണ്ട്. 'ബെതിഗോ' എന്നാണ് ടോളമി പൊതിയംമലയെ വിളിച്ചുകാണുന്നത്. ഈ പർവ്വതം തെക്കേ ഇന്ത്യയിലെ ഒരു പ്രമുഖ പർവ്വതമാണെന്നും ഏറെ ജനസാന്ദ്രതയുള്ള ഈ പർവ്വതത്തിൽ നിന്ന് ധാരാളം നദികൾ ഉത്ഭവിക്കുന്നതായും അദ്ദേഹം രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. 'പൊതിയിൽ', 'പൊതികെ' എന്നീ ദ്രാവിഡപദങ്ങളുടെ രൂപാന്തരണമാണ് ബെതിഗോ എന്നത്. പണ്ഡിതന്മാർ പൊതുവിൽ അംഗീകരിച്ചു കാണുന്ന ഒന്നാണ്. എ.ഡി. രണ്ടാം നൂറ്റാണ്ടിലെ ഒരു സഞ്ചാരി അഗസ്ത്യാർകൂടത്തെ സംബന്ധിച്ച് ഇത്തരത്തിൽ വിശദവിവരണങ്ങൾ നല്കണമെങ്കിൽ ആ കാലത്ത് അത് എത്രത്തോളം പ്രാധാന്യമർഹിച്ചിരുന്നു എന്ന് ഊഹിക്കാവുന്നതേയുള്ളൂ. ചുരുക്കത്തിൽ മലയപർവ്വതം എന്ന ദ്രാവിഡനാമത്തിൽ ആദ്യകാലത്ത് അറിയപ്പെട്ട ഈ പർവ്വതം പിന്നീട് ബോധിസത്ത്വാവലോകിതേശ്വരന്റെ വാസസ്ഥാനമായതോടെ ബോധിമലയെന്നും അതിൽനിന്നും പൊതിയിൽമലയെന്നും നാമം നേടി. ആര്യാധിനിവേശം ശക്തമായതോടു കൂടി അഗസ്ത്യന്റെ വാസസ്ഥലം എന്നനിലയിൽ അതിന് അഗസ്ത്യാർകൂടം എന്ന നാമം സ്വായത്തമാവുകയാണുണ്ടായത്.

1.3. ബോധിസത്ത്വാവലോകിതേശ്വരനും അഗസ്ത്യാർകൂടവും

ബുദ്ധമതവിശ്വാസപ്രകാരം ബോധിസത്ത്വാവലോകിതേശ്വരൻ എന്ന ബുദ്ധശിഷ്യന്റെ വാസസ്ഥാനമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം. പൊതിയംമല എന്ന പ്രാചീനനാമത്തിലെ 'പൊതി' എന്ന ശബ്ദം 'ബോധി' എന്ന വാക്കുമായി ബന്ധപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. ബുദ്ധമതം പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിൽ ബോധിസത്ത്വൻ നിർവഹിച്ച പങ്ക് നിസ്തുലമാണ്. തിബറ്റിലെ പൊതാല പാലസിന് ആ നാമം ലഭിച്ചത് പൊതിയംമലയെ അനുസ്മരിച്ചു കൊണ്ടാണെന്ന് കേരളത്തിലെ ബുദ്ധമത സ്വാധീനത്തെക്കുറിച്ച് ഗവേഷണം നടത്തിയ ശങ്ക

അയ്യരെ പോലുള്ളവർ സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്. അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. “ഐതീഹ്യങ്ങളുടെ വിളനിലമായ പൊതിയിൽ മല അഗസ്ത്യമുനിയുടെ വാസഭൂമി മാത്രമായിരുന്നില്ല. ബുദ്ധമതം ദക്ഷിണേന്ത്യയിൽ കാലുകുത്തിയ നാൾ മുതൽ അത് ബോധിസത്വവലോകിതേശ്വരന്റെ ക്ഷേത്രമാണെന്ന് ബുദ്ധമതാനുയായികൾ വിശ്വസിച്ചു പോരുന്ന ഒരു പുണ്യസ്ഥലം കൂടിയായിരുന്നു” (1962: 87). ഈ ബോധിസത്ത്വന്റെ അവതാരങ്ങളായാണ് ലാമമാരെ പരിഗണിക്കുന്നത്. എ.ഡി. ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യ സന്ദർശിച്ച ഹുയാൻസാങ് പൊതിയംമലയെ പ്രമുഖ ബുദ്ധകേന്ദ്രമായി വിലയിരുത്തുന്നുണ്ട്. പൊതിയംമലയിൽ തീർത്ഥാടനം നടത്തി ജന്മസായൂജ്യം നേടുക എന്നത് മഹായാനബുദ്ധമതക്കാരുടെയും സന്യാസിമാരുടെയും പരമലക്ഷ്യമായിരുന്നു. എന്നാൽ തിബറ്റിലെ സാധാരണക്കാർ ഈ കർമ്മം അനുഷ്ഠിക്കുവാൻ പ്രാപ്തരല്ലായിരുന്നു. ഇടതൂർന്ന കാടുകളും ദുർഘടം പിടിച്ച മലമ്പാതകളും താണ്ടി ഇവിടെ എത്തിച്ചേരുക ദുഷ്കരമായിരുന്നു. ഈ വിഷമസ്ഥിതി മറികടക്കാനാണ് എട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിലെ തിബറ്റൻ ഭരണാധികാരിയായ സ്രാങ്ബത്ത് സാൻ തന്റെ തലസ്ഥാനനഗരമായ ലാസയിൽ ഒരു വിഹാരം പണിയിച്ച് അതിന് കേരളത്തിലെ പൊതികമലയുടെ പേര് ചാർത്തിക്കൊടുത്തത്. പിന്നീട് ഈ വിഹാരം ബോൺമതക്കാരുടെ ആക്രമണത്തിൽ നശിച്ചുപോവുകയുണ്ടായി. 1644-ൽ, ആയിരം വർഷങ്ങൾക്കു ശേഷം താലയ് അഞ്ചാം ലാമ പ്രസ്തുത വിഹാരം പുതുക്കിപ്പണിതു. അദ്ദേഹവും ബോധിസത്ത്വന്റെ കേന്ദ്രമായ പൊതിയംമലയെ അനുസ്മരിച്ചു കൊണ്ട് പുതുക്കി പണിത വിഹാരത്തിനു ‘പൊതാല’ എന്ന നാമം തന്നെ നല്കി. ബുദ്ധമതക്കാരുടെ പ്രധാന ആത്മീയ കേന്ദ്രമായി തിബത്തിൽ ഇന്നും നിലനില്ക്കുന്ന പൊതാല സ്വർണ്ണകൊട്ടാരം തന്നെയാണിത്. ലാസയിലെ ഈ കൊട്ടാരത്തിനെ അനുകരിച്ചുകൊണ്ടാണ് ചൂസൻ ദ്വീപ് സമൂഹത്തിലെ പൊതാല കൊട്ടാരവും ചൈനയിലെ ജിഹോളിലെ പൊതാല കൊട്ടാരവും നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടത്. കേരളത്തിലെ അഗസ്ത്യാർകൂടം ക്രിസ്തുവിനു മുൻപുതന്നെ ലോകശ്രദ്ധ നേടിയിരുന്നു എന്ന നിഗമനത്തിലേക്കാണ് പ്രസ്തുത സൂചനകളെല്ലാം വിരൽചൂണ്ടുന്നത്.

ബോധിസത്ത്വന്റെ വാസസ്ഥാനമായിരുന്നു പൊതിയംമല എന്ന് നേരത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു. ബുദ്ധമതാനുയായിയായ വീരചോഴിയകർത്താവ്, അഗസ്ത്യനെ തമിഴ് പഠിപ്പിച്ചത് ബോധിസത്ത്വനാണെന്ന ഒരു പരാമർശം നടത്തുന്നുണ്ട്. മാത്രമല്ല ലോകത്തിൽ കാണപ്പെടുന്ന ഏത് മാരകമായ

രോഗത്തിനും ബോധിസത്ത്വനും അഗസ്ത്യനും മരുന്നു കണ്ടുപിടിച്ചു നല്കിയിരുന്നു. ആയുർവേദത്തിന് ബുദ്ധമതം നല്കിയ സംഭാവനകൾ കൂട്ടിച്ചേർത്തുവേണം ഇതിനെ കാണാൻ. ബി.സി. മൂന്നാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യ ഭരിച്ച മൗര്യ ചക്രവർത്തിയായ അശോകന്റെ നിർദേശപ്രകാരം ശ്രീലങ്കയിലേക്ക് പുറപ്പെട്ട മഹേന്ദ്രൻ നയിക്കുന്ന സന്യാസി സംഘം അവലോകിതേശ്വരന്റെ നാടായ പൊതിയംമലയിലെത്തിയെന്നും അവിടെ ഒരു ബുദ്ധസ്തംഭം സ്ഥാപിച്ചതായും പറയപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഇതും ശ്രദ്ധേയമായ ഒരു സംഗതിയാണ്. ഇത്തരത്തിൽ ബോധിസത്ത്വാവലോകിതേശ്വരനുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് കടൽകടന്ന കീർത്തിയോടെയാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം തലയുയർത്തിപ്പിടിച്ചു നില്ക്കുന്നത്.

1.4. ആയ് രാജാക്കന്മാരും അഗസ്ത്യാർകൂടവും

ആയ് രാജാക്കന്മാർ യാദവവംശത്തിൽ അഥവാ വൃഷ്ണിവംശത്തിൽനിന്നും ഉദ്ഭവിച്ചവരാണെന്ന് വിക്രമാദിത്യവരഗുണന്റെ പാലിയംശാസനത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. അഗസ്ത്യനുമായി ഈ രാജവംശത്തിന് ബന്ധം കല്പിച്ചു കാണുന്നു. തൊൽക്കാപ്പിയവ്യഖ്യാനത്തിൽ നച്ചിനാർക്കിനിയാർ ആയ് രാജാക്കന്മാരും അഗസ്ത്യനോടൊപ്പം ദ്വാരകയിൽനിന്ന് എത്തിയവരാണെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്നുമുണ്ട്. അഗസ്ത്യനും അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനും ആയ് രാജാക്കന്മാരുമായുള്ള ബന്ധം അഭേദ്യമായിത്തന്നെ ചരിത്രത്തിൽ നിലകൊള്ളുന്നു.

ഒരു കാലഘട്ടത്തിൽ വടക്കു തിരുവല്ലമുതൽ തെക്കു നാഗർകോവിൽവരെയുള്ള സഹ്യപർവ്വത പ്രദേശങ്ങളാണ് ആയ് രാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നത്. പൊതിയൻമലയായിരുന്നു തലസ്ഥാനം. പില്ക്കാലങ്ങളിൽ പൊതിയൻമലയുടെ സമീപമുള്ള ആയ്കുടി (വിഴിഞ്ഞം –കോട്ടാർ പ്രദേശം) യിലേക്ക് തലസ്ഥാനം മാറുകയുണ്ടായി. പമ്പാനദിക്കും കന്യാകുമാരിക്കും ഇടയിലുള്ള പ്രദേശമായി ടോളമി കല്പിക്കുന്ന 'അയോയി' ആയ് രാജാക്കന്മാരുടെ ആയ്കുടി തന്നെയാണ്. ആയ് ആണ്ടിരൻ, തിതിയൻ, അതിയൻ എന്നിവരാണ് ചരിത്രത്തിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ആദ്യകാല ആയ്രാജാക്കന്മാർ. സംഘകാലരചനകളിൽ ഇവരെ വർണ്ണിക്കുന്ന ധാരാളം കവിതകളുണ്ട്. പുറനാനൂറിൽ 'പൊതിയംമലയുടെ അതിനായകൻ' എന്ന് മുടമോചിയാറും കുട്ടുവൻ കീരനാരും ആണ്ടിരനെ വർണ്ണിക്കുന്നുണ്ട്. ആണ്ടിരനുശേഷം പ്രശസ്തിയിലേക്കുയർന്ന ആയ് രാജാവാണ് തിതിയൻ അദ്ദേഹത്തിനെ 'പൊതിയൻ ചെൽവൻ' എന്നാണ് അകനാനൂറിൽ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നത്. തുടർന്നുവന്ന അതിയൻ

എന്ന രാജാവിന്റെ കാലംമുതൽ ആയ്‌രാജാക്കന്മാർക്ക് ശക്തിക്ഷയം സംഭവിച്ചെന്നും ക്രമേണ അവർ ഒരു ചെറുനാട്ടുരാജ്യമായി ചുരുങ്ങിയെന്നും ചരിത്രകാരന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു കാണുന്നു.

ചടയൻ, കരുനന്തരുമൻ, കരുനന്തടക്കൻ, വിക്രമാദിത്യവരഗുണൻ എന്നിവരാണ് എട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിനുശേഷം പ്രശസ്തിയിലേക്കുയർന്ന ആയ് രാജാക്കന്മാർ. കരുനന്തടക്കന്റെ പാർത്ഥിപപുരം ശാസനം (ഹജ്ജൂർശാസനം) വിക്രമാദിത്യവരഗുണന്റെ പാലിയംശാസനം തുടങ്ങിയവയിൽ നിന്നാണ് അവരുടെ കാലവും ഭരണനിർവഹണസംബന്ധമായ വിവരങ്ങളും ലഭിക്കുന്നത്. അഗസ്ത്യാർകൂടത്തെ സംബന്ധിച്ച് ആയ് രാജാക്കന്മാരുടെ സ്ഥാനം വിസ്മരിക്കാവുന്നതല്ല. സംഘകാലഘട്ടത്തിൽ പ്രമുഖശക്തിയായി ഗണിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ആയ് രാജാക്കന്മാർ പൊതിയംമലയുടെ അതിനായകരായി അറിയപ്പെടാൻ ആഗ്രഹിച്ചവരാണ്. അതുകൊണ്ടാണ് പല കവികളും അവരെ അത്തരത്തിൽ പ്രകീർത്തിക്കുന്നത്. സംഘകാലഘട്ടത്തിലെ ആയ് രാജാക്കന്മാരെല്ലാം അഗസ്ത്യനെ ദൈവമായി കണ്ട് ആരാധിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹത്വം പ്രചരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കണം. സംഘകാലഘട്ടത്തിലെ പൊതിയംമലയെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരണങ്ങളിൽനിന്ന് ആ നാട്ടിൽ വിപുലമായ സാംസ്കാരികപൈതൃകമുള്ള ഒരു നാഗരികത നിലനിന്നിരുന്നു എന്ന സൂചനകൾ കാണുന്നു. കോട്ടകൊത്തളങ്ങളും കൊട്ടാരങ്ങളും ഒരു കാലഘട്ടത്തിൽ പൊതിയംമലയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. കാർഷികസമൃദ്ധിയിലും പുകൾപെറ്റതായിരുന്നു ആയ് തലസ്ഥാനം. വേണാടിനെ പാണ്ഡ്യനാട്ടുമായി ബന്ധിപ്പിക്കുന്ന അംബാസമുദ്രം വരെ നീളുന്ന ഒരു പാത ആദികാലങ്ങളിൽ പൊതിയ താഴ് വാരത്തിലൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. വളരെയധികം വാണിജ്യപ്രാധാന്യമുണ്ടായിരുന്ന ഈ പാത ആയ് തലസ്ഥാനത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധിക്ക് കാരണമായി. സുഗന്ധവ്യഞ്ജനങ്ങളും ഔഷധങ്ങളും ഈ നാട്ടിൽ ധാരാളമായി വിളഞ്ഞിരുന്നു. ഇത്തരത്തിൽ സമ്പൽ സമൃദ്ധമായൊരു ഭൂതകാലം ആയ് രാജാക്കന്മാരുടെ കാലത്തു അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനുണ്ടായിരുന്നു. നിരന്തരമായ രാഷ്ട്രീയപോരുകൾക്ക് വേദിയായി മാറിയതിനാലാകണം പില്ക്കാലത്ത് ആയ് രാജാക്കന്മാർ പൊതിയൻമലയെ തലസ്ഥാന നഗരപദവിയിൽ നിന്ന് നീക്കുകയും വിഴിഞ്ഞം ആസ്ഥാനമായി തിരഞ്ഞെടുക്കുകയും ചെയ്തത്. പാണ്ഡ്യരുടെയും ചോളരുടെയും അക്രമണം നേരത്തെ സൂചിപ്പിച്ച അംബാസമുദ്രം വേണാട് പാതയിലൂടെ നിരന്തരമുണ്ടായതും തലസ്ഥാനമാറ്റത്തിന് കാരണമായിത്തീർന്നിരിക്കണം. പില്ക്കാലത്ത്

ഈ പാത വേണാട് രാജാക്കന്മാരാണ് അടച്ചത്. അതോടെയാകണം പൊതിയൻമലയുടെ കാർഷിക-വാണിജ്യ-സാംസ്കാരിക പ്രസക്തി നഷ്ടപ്പെട്ടുപോയത്.

സമ്പന്നമായ ആയ് ഭൂതകാലത്തിന്റെ തിരുശേഷിപ്പുകൾ ഒന്നുംതന്നെ ഇന്ന് അഗസ്ത്യമലയിൽ കാണാനില്ലെങ്കിലും അതിരുമല ബെയിസ്ക്യാമ്പിനടുത്തായി ചില നിർമിതികളുടെ അവശിഷ്ടങ്ങൾ കാണാൻകഴിയുന്നുണ്ട്. മനുഷ്യനിർമിതമായ വിഗ്രഹങ്ങളാണോ അതോ കൊട്ടാര അവശിഷ്ടങ്ങളാണോ അതോ പ്രകൃതിയുടെ ലീലാവിലാസത്താൽ രൂപാന്തരപ്പെട്ടവയാണോ എന്ന് തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയാത്ത ധാരാളം അരൂപശിലകൾ അതിരുമലയിലെ ക്യാമ്പിനടുത്ത് ചിതറിക്കിടക്കുന്നുണ്ട്. ഇവ ഒരു പക്ഷെ ആയ് കൊട്ടാരത്തിന്റെയോ കോട്ടയുടെയോ അവശേഷിപ്പുകളായിരിക്കണം.

1.5. അഗസ്ത്യമലയും തിരുവിതാംകൂറും

പില്ക്കാലത്ത് ആയ് രാജ്യം ഇല്ലാതാവുകയും ആ ഭൂപ്രദേശങ്ങൾ വേണാടിന്റെ ഭാഗമാകുകയും ചെയ്തു. പാണ്ഡ്യ-ചോളന്മാരുടെ നിരന്തരമായ ആക്രമണങ്ങളെ ഭയന്ന് അഗസ്ത്യാർകൂട താഴ്‌വരയിലൂടെയുള്ള പാത വേണാട് രാജാക്കന്മാരും തുടർന്നുവന്ന തിരുവിതാംകൂർ രാജാക്കന്മാരും അടച്ചിട്ടു. അതോടെ ഈ പ്രദേശം പൂർണ്ണമായി ജനങ്ങൾ ഉപേക്ഷിച്ചു.എന്നിരുന്നാലും ആധ്യാത്മികപാരമ്പര്യത്തിന്റെ ആ കൊടുമുടിയെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ ആർക്കും കഴിയുമായിരുന്നില്ല. അതിനാലാവണം ഗിരിവർഗ്ഗക്കാരും നാഗരികരും ഒരുപോലെ നിരന്തരമായി അഗസ്ത്യവനത്തിലെത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നത്.

അഗസ്ത്യമുടി പിന്നീട് ചരിത്രശ്രദ്ധയിലേക്കു വരുന്നത് ബ്രിട്ടീഷ് തിരുവിതാംകൂറിന്റെ കാലത്താണ്. ഔഷധസസ്യങ്ങളുടെ വിളഭൂമിയായ ഇവിടെ ഒരു ഔഷധത്തോട്ടം പ്രാചീനകാലം മുതലുണ്ടായിരുന്നു. ഇതു പരിപാലിക്കുന്നതിനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ സർക്കാറിന്റെ ഭാഗത്തുനിന്നുണ്ടായതായി പറയപ്പെടുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണകാലത്ത് 500 ഏക്കറോളം തേയിലത്തോട്ടം ഇവിടെ വച്ചുപിടിപ്പിച്ചു. പിന്നീട് ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട തോട്ടത്തിന്റെ ബാക്കിപത്രമെന്നോണം പടർന്നുപന്തലിച്ചു നില്ക്കുന്ന തേയില മരങ്ങൾ അഗസ്ത്യാർമുടിയുടെ പടിഞ്ഞാറൻ താഴ്‌വാരഭാഗത്ത് ഇപ്പോഴും കാണാൻ കഴിയുന്നുണ്ട്. 1860-കളിൽ ഈ കൊടുമുടിയുടെ തെക്കൻ താഴ്‌വാരത്തിൽ കാപ്പിയും കൊക്കോയും കൊയിനയും കൃഷി ചെയ്തിരുന്നു. 1854-ൽ ഒരു വാനനിരീക്ഷണശാല തിരുവിതാംകൂർ സർക്കാർ ഇവിടെ സ്ഥാപിക്കുകയുണ്ടായി.പ്രസിദ്ധ വാനശാസ്ത്രജ്ഞൻ ബ്രൗൺ ആയിരുന്നു ഈ

വാനനിരീക്ഷണശാലയുടെ മേധാവി. 1865-ൽ തിരുവനന്തപുരം വാനനിരീക്ഷണ കേന്ദ്രം ആരംഭിച്ചതോടെ ഈ കേന്ദ്രം അടച്ചുപൂട്ടുകയാണുണ്ടായത്. ചരിത്രപരമായി പിന്നീട് അഗസ്ത്യാർകൂടം ജനശ്രദ്ധയാകർഷിക്കുന്നത് 1997-ലാണ്. ജൈവവൈവിധ്യങ്ങളുടെ കലവറയായ അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന്റെ സംരക്ഷണത്തിനായി സർക്കാർ ഈ മേഖലയെ അഗസ്ത്യവനം ബയോളജിക്കൽ പാർക്കായി പ്രഖ്യാപിച്ചു. നിരന്തരമായ മനുഷ്യ ഇടപെടലുകൾ ഇവിടുത്തെ ജൈവവൈവിധ്യത്തെ തകിടം മറിക്കുന്നു എന്ന തിരിച്ചറിവിൽ നിന്നാണ് ഇത്തരമൊരു തീരുമാനത്തിലേക്ക് സർക്കാർ എത്തിച്ചേർന്നത്. ഇപ്പോൾ കർശനനിയന്ത്രണങ്ങളോടുകൂടി മാത്രമേ ഈ മേഖലയിൽ പ്രവേശിക്കാൻ സാധിക്കുകയുള്ളൂ.

1.6. അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിലെ മിത്തുകളും യാഥാർത്ഥ്യവും

അഗസ്ത്യാർകൂടത്തെ സംബന്ധിച്ച് ധാരാളം മിത്തുകൾ പ്രചരിക്കുന്നുണ്ട്. കല്ലാനയെയും ആരോഗ്യപച്ചയെയും സംബന്ധിച്ചുള്ളവ ഈ ഗണത്തിൽപ്പെടും. കണ്ണും കാതും തുറന്നുപിടിച്ച ശേഷം ഈ യാത്രയ്ക്കിടയിൽ കടന്നുവരുന്ന കാടിന്റെ മക്കളോട് അന്വേഷിച്ചാൽ വിചിത്രവും നിഗൂഢതനിറഞ്ഞതുമായ കാട്ടറിവുകൾ നിർബാധം ലഭിക്കും. 'കാണി' എന്ന വിഭാഗക്കാരാണ് അഗസ്ത്യമലയുടെ താഴ്‌വാരങ്ങളിൽ പ്രധാനമായും വസിക്കുന്ന ആദിമജനത. ഇവിടുത്തെ ഔഷധസസ്യങ്ങളും വനവിഭവങ്ങളും ശേഖരിക്കാൻ പരമ്പരാഗതമായി അവകാശം ലഭിച്ചിട്ടുള്ള പ്രാക്തനജനതയാണ് കാണിക്കാർ. തിരുവിതാംകൂർ ചരിത്രത്തിൽ മാർത്താണ്ഡവർമ്മയുടെ കാലംമുതൽ ഈ ആദിമവിഭാഗത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അറിവുകൾ ലഭിക്കുന്നുണ്ട്. ക്ഷുദ്രശക്തികളെ അമർച്ച ചെയ്ത് ആധുനിക തിരുവിതാംകൂറൊരുക്കാൻ മാർത്താണ്ഡവർമ്മയെ സഹായിച്ചവരാണ് കാണിക്കാർ. നാട്ടിൽ നടമാടിയിരുന്ന അരാജകത്വ പ്രവർത്തനങ്ങൾ അവസാനിപ്പിക്കാനായി ശേഖരിച്ച സൈനികബലത്തിന്റെ ആണിക്കല്ല് ഈ വിഭാഗക്കാരായിരുന്നെന്ന് ചരിത്രം പറയുന്നു. പത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രവും രാജകൊട്ടാരവുമായി ഇപ്പോഴും ഈ വിഭാഗക്കാർക്ക് അഭേദ്യമായ ബന്ധമുണ്ട്. ഇവരുടെ കുലമൂപ്പനും തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന പരിവാരങ്ങളും ചേർന്ന് തിരുവോണനാളിൽ കാഴ്ച്ചദ്രവ്യങ്ങളുമായി കൊട്ടാരം സന്ദർശിക്കുന്ന പതിവ് മുറതെറ്റാതെ ഇപ്പോഴും തുടർന്നുവരുന്നുണ്ട്.

പത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രവും അഗസ്ത്യാർകൂടവും തമ്മിൽ വ്യവച്ഛേദിച്ചറിയാൻ കഴിയാത്തതരത്തിലുള്ള ബന്ധങ്ങൾ ഉണ്ട്. മിത്തുകളുടെ ആദിമസ്മരണയിൽ ഇതിന്റെ സൂചനകൾ കാണാം. അഗസ്ത്യമുനിയുടെ സമാധിക്ക

മുകളിലാണ് ഇപ്പോഴും പത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രം സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നതെന്ന് വെളിപ്പെടുത്തുന്ന മിത്തുകൾ തിരുവനന്തപുരത്ത് ഇപ്പോഴുമുണ്ട്.

പണ്ടുകാലത്ത് കിഴക്കേഗോപുരത്തിന്റെ മുന്നിൽനിന്ന് അഗസ്ത്യാർ കൂടം കാണാമായിരുന്നെന്ന് പഴമക്കാർ പറയുന്നു. വമ്പൻ കെട്ടിടങ്ങളുടെ മറവുവരുന്നതിനുമുമ്പ് ഇത് തീർച്ചയായും സാധ്യമായിരുന്നെന്ന് ദിശാസൂചനകൾ കൊണ്ട് മനസ്സിലാക്കാം. അതുമാത്രമല്ല പദ്മതീർത്ഥകുളത്തിന് സമീപത്ത് അഭേദാശ്രമത്തിന്റെ മുന്നിലായി പകുതി മൂടിയനിലയിൽ ഒരു ചെറിയ ആനരൂപം ഇപ്പോഴും ആരാധിക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഇതിനെ പഴമക്കാർ വിളിക്കുന്നത് 'കല്ലാന' എന്നാണ്. കോട്ടയുടെ പാലകൻ എന്നനിലയിൽ കാർത്തികത്തിരുനാളിന്റെ കലത്താണത്രെ കല്ലാന അവിടെ പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടത്.

അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിലെ കാണിക്കാരുടെ ഇടയിൽ ഇപ്പോഴും പ്രചരിക്കുന്ന ഒരു മിത്താണ് 'കല്ലാന'. ഈ പേര് എങ്ങനെ ഉത്ഭവിച്ചു എന്നതിന് ഇപ്പോഴും വ്യക്തമായ തെളിവുകൾ ലഭിക്കുന്നില്ല. പൂർണവളർച്ചയെത്തിയ അഞ്ചടിയിൽ താഴെ ഉയരമുള്ള 'കപ്പപ്പഴം' (ചുവന്ന കദളിപ്പഴം) പോലുള്ള ചുവന്ന കൊമ്പുള്ള ആനയെയാണ് കാണിക്കാർ കല്ലാനയെന്ന് വിളിക്കുന്നത്. 1985-ൽ സാലി പാലോട് എന്ന വൈൽഡ് ലൈഫ് ഫോട്ടോഗ്രാഫർ ഈ ആനയുടെ ചിത്രം പകർത്തുകയുണ്ടായി. എന്നാൽ അത് അംഗീകരിക്കാൻ ആന വിദഗ്ധരോ മറ്റ് സർക്കാർ അധികൃതരോ തയ്യാറായില്ല. 2005-ലും പേപ്പാറ വനമേഖലയിൽ ഇവയെ കണ്ടതായി ചിത്രത്തെളിവുകൾ സഹിതം സാലി പാലോട് റിപ്പോർട്ടിങ്ങിന് ശ്രമിച്ചെങ്കിലും ഫലപ്പെട്ടില്ല. 2013-ൽ വീഡിയോ സഹിതം കല്ലാനയുടെ ചിത്രങ്ങൾ പുറത്തുവിട്ടപ്പോൾ ദൃശ്യമാധ്യമങ്ങൾ സഹിതം അത് വളരെ പ്രാധാന്യത്തോടെ റിപ്പോർട്ടു ചെയ്യുകയുണ്ടായി. കുട്ടിയാനയിൽ നിന്ന് വ്യത്യസ്തമായി പൂർണ്ണവളർച്ചയുടെ ലക്ഷണങ്ങളായ തുമ്പിക്കൈ തറയിൽമുട്ടൽ, കൂട്ടത്തിൽനിന്നും വേറിട്ട് നടക്കൽ, അസാധാരണമായ കൊമ്പ് ഇവയൊക്കെ സാലിയുടെ ചിത്രീകരണത്തിൽ നിന്നു വ്യക്തമായിരുന്നു. ആദിവാസിമിത്തുകളിൽ പറയുന്ന കല്ലാനയാണോ അല്ലയോ എന്നതല്ല അവരുന്നയിച്ച വിഷയം. ആനവംശത്തിലുള്ള ഒരു അപൂർവ്വ സ്പീഷിസ് അഗസ്ത്യാർകൂടവനമേഖലയിലുണ്ട് എന്ന് തെളിയിക്കാനാണ് സാലി പാലോട് ഉൾപ്പെടെയുള്ളവർ അന്ന് ശ്രമിച്ചത്.

എന്തായാലും കാണിക്കാരുടെ ഇടയിലുള്ള വിശ്വാസം മറ്റൊന്നാണ്. അഗസ്ത്യരെ പൊക്കം കുറഞ്ഞ് തടിച്ചുരുണ്ട മുനിയായാണ് അവർ

കല്പിക്കുന്നത്. മുനി വളർത്തിയവയൊക്കെ മുനിയുടെ സൗകര്യാർത്ഥം പൊക്കം കുറഞ്ഞ് സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടു എന്നും അവർ വിശ്വസിക്കുന്നു. കുറിയ ആന, കുറിയ മരങ്ങൾ എന്നിവ അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിൽ കാണുന്നത് അതു കൊണ്ടാണെന്നാണ് അവർ പറയുന്നത്. ഐതിഹ്യങ്ങളും മിത്തുകളും എന്തുതന്നെയായാലും അഗസ്ത്യമലയുടെ കൊടുമുടിയുടെ നിടിലത്തിൽ കുറിയമരങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ട്. അതൊരു സ്വഭാവിക പ്രക്രിയയാണ്. ഉയരം കൂടുന്തോറും മരങ്ങൾ ബോൺസായികളായി മാറുമെന്നത് സ്വാഭാവികമാണ്. കല്ലാനയുടെ കാര്യത്തിലും അത്തരമൊരു നിരീക്ഷണത്തിൽ എത്തിച്ചേരാവുന്നതാണ്. അത്യപൂർവ്വമായ സസ്യജന്തുജാലങ്ങൾ ധാരാളം റിപ്പോർട്ടു ചെയ്തിട്ടുള്ള വനമേഖലയാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം. അതുപോലെ ഒരു പുതിയ ജനുസായി ഈ കല്ലാനയെ അനുമാനിച്ചു കൂടെ? ഇതു സംബന്ധിച്ചുള്ള തുടർഗവേഷണങ്ങൾ ആവശ്യമാണെന്ന് ചുരുക്കം.

കാണിക്കാരുടെ ഇടയിലുള്ള മറ്റൊരു അഗസ്ത്യാർകൂട മിത്താണ് ആരോഗ്യപ്പച്ചയെ സംബന്ധിച്ചുള്ളത്. അഗസ്ത്യമുനിക്ക് അസുഖം വരാതിരിക്കാൻ കാണിക്കാർ നല്കിയ ഔഷധമാണിതെന്നും അതല്ല അഗസ്ത്യമുനി കാണിക്കാർക്കു നല്കിയ ഔഷധമാണിതെന്നും രണ്ടു വാദഗതികൾ മിത്തിൽ തന്നെ കാണാൻകഴിയുന്നുണ്ട്. എന്തായാലും ഔഷധമൂല്യത്തിൽ മുൻപന്തിയിൽ നില്ക്കുന്ന ആരോഗ്യപച്ചയുടെ ലോകത്തിലെത്തന്നെ ഏക വിളനിലമായി അഗസ്ത്യാർകൂടം പരിഗണിച്ചുപോരുന്നു. മരണത്തെപ്പോലും അതിജീവിക്കാൻ ശേഷിയുള്ള ചെടിയാണിതെന്ന് കാണിക്കാർ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ട്. പാലോട് ബൊട്ടാണിക്കൽ ഗാർഡനിൽ ആരോഗ്യപ്പച്ചയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഗവേഷണങ്ങൾ നടക്കുകയും പ്രമേഹത്തിനുള്ള ഔഷധങ്ങൾ വികസിപ്പിച്ചെടുക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അത്യപൂർവ്വജനുസിൽപ്പെട്ട ഇത്തരം അസംഖ്യം പച്ചിലച്ചെടികളുടെയും ജീവജാലങ്ങളുടെയും സംരക്ഷിതകേന്ദ്രം എന്ന നിലയിലാണ് യുനസ്കോ പൈതൃക പട്ടികയിൽ അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന് പ്രമുഖസ്ഥാനം കല്പിച്ചിരിക്കുന്നത്.

'കരിഞ്ചാന്തി' എന്ന് കാണിക്കാർ വിളിക്കുന്ന രാജവെമ്പാലയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള മിത്തുകളും വിചിത്രത നിറഞ്ഞതാണ്. രാജവെമ്പാലയിൽത്തന്നെ പലവിഭാഗങ്ങൾ ഉള്ളതായി കാണിക്കാർ പറയുന്നു. അതിലൊന്നാണ് 'കരിഞ്ചാന്തി' നല്ല നീളമുള്ള ഈ പാമ്പ് കുറ്റിക്കാടുകൾക്കിടയിൽ തൂണുപോലെ വാലൂന്നി നില്ക്കുമത്രെ. അനങ്ങാതെ നില്ക്കുന്ന അതിന്റെ ദേഹത്ത് മനുഷ്യന്റെ നിഴൽപതിച്ചാൽ അവ മരണപ്പെട്ടുപോകുമെന്നും അങ്ങനെ

സംഭവിക്കുകയാണെങ്കിൽ അവ നിഴൽ വീഴ്ത്തിയ മനുഷ്യനെ മരണത്തിന് മുൻപായി തേടിപ്പിടിച്ച് വകവരുത്തുമെന്നും ഒരു കാലത്ത് കാണിക്കാർക്കിടയിൽ വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് 'വാലൂന്നി' തൂണുപോലെ നില്ക്കുന്ന കരിഞ്ചാന്തിയെ കണ്ടാൽ കാണിക്കാർ ആ ഭാഗത്തേയ്ക്ക് പോകില്ല. എന്തു തന്നെയായാലും പ്രകൃതിയോടും അതിൽ കുടികൊള്ളുന്ന ജീവജാലങ്ങളോടുമുള്ള പ്രാക്തനജനതയുടെ സംരക്ഷണബുദ്ധി പ്രവർത്തിച്ചാവണം ഈ മിത്തിന്റെ നിർമ്മിതിക്ക് കാരണം എന്നുറപ്പിക്കാം.

അഗസ്ത്യാർകൂടയാത്രയിൽ നമ്മെ ത്രസിപ്പിക്കുന്ന ആനയറിവുകളുണ്ട്. ആനയുടെ ചൂര് അരക്കിലോമീറ്ററോളം ചുറ്റളവിൽ വ്യാപിക്കും എന്ന് കാണിക്കാർ പറയുന്നു. ആനയുടെ ചൂരു മണത്താൽ ആന ഏതുഭാഗത്താണ് നില്ക്കുന്നതെന്നു ഗണിക്കാൻ കാണിക്കാർ തലമുറകളായി ചെയ്തുവരുന്ന ഒരു പ്രവർത്തിയുണ്ട്. ഒരു പിടി പൊടിമണൽ നില്ക്കുന്ന തറയിൽനിന്ന് ശേഖരിച്ച് കാറ്റത്തുതൂറ്റിയാൽ മണൽപാറി പോകുന്നതിന് എതിരിലായിരിക്കും ആനയുടെ സ്ഥാനം. ഉദാഹരണത്തിന് മണൽകിഴക്കോട്ടാണ് പാറിവീഴുന്നതെങ്കിൽ ആന നില്ക്കുന്നത് പടിഞ്ഞാറായിരിക്കും. അപ്പോൾ കിഴക്കോട്ട് മാറിനിന്നാൽ ആനക്കൂട്ടത്തിൽനിന്ന് രക്ഷപ്പെടാം. കാറ്റുള്ളപ്പോഴും ചൂരു ലഭിക്കാതിരിക്കുകയും എന്നാൽ ആനയുടെ സാന്നിധ്യം ശബ്ദങ്ങളിലൂടെയും മറ്റും തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയുന്നു എങ്കിലും ആന നില്ക്കുന്ന ദിശയറിയാൻ വഴിയുണ്ട്. അങ്ങനെയുള്ള അവസരങ്ങളിൽ കാറ്റത്തുമണൽ തൂറ്റുമ്പോൾ മണൽ പാറിവീഴുന്ന ദിക്കിലായിരിക്കും ആനയുണ്ടായിരിക്കുക. കാരണം കാറ്റ് ആനയെ മറികടന്ന് സഞ്ചരിക്കുന്നവന്റെ അരികിലേക്ക് വരാതിരിക്കുകയാണ്. ഉദാഹരണത്തിന് ആനയുടെ സാന്നിധ്യം സംശയിക്കുന്നു, എന്നാൽ ചൂരുകിട്ടുന്നുമില്ല. മണൽ തൂറ്റി നോക്കുമ്പോൾ മണൽ കിഴക്കോട്ടാണ് പാറുന്നതെങ്കിൽ ആന കിഴക്കോ, വടക്കുകിഴക്കോ, തെക്കുകിഴക്കോ നിൽപ്പുണ്ടെന്നു ചുരുക്കം പടിഞ്ഞാറ് ദിക്കുനോക്കി മാറി സഞ്ചരിച്ചാൽ അപകടം ഒഴിവാക്കാം. കാറ്റിന്റെ ഗതിയനുസരിച്ച് ജന്തുവിന്റെ സ്ഥാനം നിർണ്ണയിക്കുന്ന ഈ വിദ്യ ശാസ്ത്രീയയ്ക്കുപരിയായി ഒരു അനുഷ്ഠാനം പോലെയാണ് കാണിക്കാർ ഒരു നാളിൽ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നത്. ശാസ്ത്രജ്ഞാനവും യുക്തിചിന്തയുമൊക്കെ പിന്നീട് അവരിൽ കൃത്രിമലോകം അടിച്ചേൽപ്പിച്ചത് മാത്രമാണ്. അവരുടെ അറിവുകൾ തന്നെയാണല്ലോ ശാശ്വതമായ സത്യങ്ങൾ. കാടിന്റെ ധർമ്മനീതികൾ നാട്ടിലുള്ളവന്റേതുപോലെയല്ല എന്ന് തെളിയിക്കുന്ന അസംഖ്യം സൂചനകൾ കാണിക്കാരുടെ

ഇടയിൽനിന്ന് കാണാൻകഴിയും. തേനെടുക്കുന്ന കാണിക്കാരുടെ ധാർമ്മികത പരിശോധിച്ചാൽ ഇതു മനസ്സിലാക്കാം. വനവിഭവങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നതിനിടയിൽ ഒരു തേൻകൂടോ, കാട്ടുകിഴങ്ങോ കണ്ടാൽ അവൻ 'കമ്പും കൊണിയും' നാട്ടി അതിൽ അധികാരമുറപ്പിക്കും. അധികാരമുറപ്പിച്ചാൽ പിന്നൊരുവൻ അതിൽ കൈകടത്താൻ പാടില്ല. അത് മറികടന്ന് ഒരുവൻ സ്വന്തമാക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ അത് പാപമാണെന്നും അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നവന്റെ കുടുംബം മുടിയുമെന്നുമാണ് അവരുടെ വിശ്വാസം. കാഴ്ചയിൽ സ്വന്തമാക്കിയതുപോലും ഒരുവന് അവകാശപ്പെട്ടതാണെന്ന ധർമ്മനീതികൾ എത്ര നിഷ്കളങ്കവും ഋജുവുമാണ്.

വേട്ടയാടിപ്പിടിച്ച മൃഗത്തിനെ ഒരുവന് വഴിയിൽത്തന്നെ കിടത്തിയിട്ട് ധൈര്യമായി തുടർവേട്ടയ്ക്ക് പോകാം. വേറൊരുവൻ അത് കവർന്നെടുക്കുമെന്ന് ഭയം വേണ്ട. പക്ഷേ തുടർയാത്രയ്ക്കു മുമ്പായി അധികാര സ്ഥാപനമെന്നോണം പിടിക്കപ്പെട്ട മൃഗത്തിന്റെ വലതുചെവി വേട്ടയാടിയവൻ മുറിച്ച് കൈയിൽ കരുതിയിരിക്കണം. പിന്നെയാരും അതിൽ തൊടില്ല. അത് കാടിന്റെ നീതി. ഇങ്ങനെ കാടിനെ സംബന്ധിക്കുന്ന അറിവിന്റെയും വിജ്ഞാനത്തിന്റെയും ധാര അഗസ്ത്യാർകൂട യാത്രയ്ക്കിടെ നമ്മെ തേടിവരും. അറിയാനുള്ള മനസ്സു കാണിച്ചാൽ മാത്രം മതി.

ചരിത്രവും മിത്തും ഇടകലർന്നു കിടക്കുന്ന വനമേഖലയാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടം. പ്രകൃതിയെ അറിഞ്ഞ് അതിന്റെ ചരിത്രധാരകളെയറിഞ്ഞ് മിത്തുകളുടെ ഗൂഢസ്ഥലികളിൽ കയറിയിറങ്ങിയാണ് ഓരോ അഗസ്ത്യാർകൂട യാത്രികനും സഞ്ചരിക്കുന്നത്. ശരീരം പ്രകൃതിയുടെ കാഠിന്യത്തിൽ കിതയ്ക്കുമ്പോൾ തള്ളിവരുന്ന കാട്ടറിവുകൾ ഉൾപ്പേറി മനസ്സും സമാന്തരമായി കിതയ്ക്കും. തന്നിലേയ്ക്ക് ഇറങ്ങിച്ചെല്ലാൻ പ്രകൃതി ഇവിടെ അവസരമൊരുക്കിയിരിക്കുന്നു. അത് സംരക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടതാണെന്നന്ന് ഓരോ ചുവടുകളും നമ്മെ ഓർമ്മിപ്പിക്കും. ഒരു തവണ കയറിയിറങ്ങിയാൽ ഏതോ അഭൗമ ലോകത്തെത്തി തിരിച്ചുവന്നതിന്റെ ആനന്ദം ലഭിക്കും.

അഗസ്ത്യാർകൂടയാത്രയുടെ ചരിത്രത്തെയും സാംസ്കാരിക പശ്ചാത്തലത്തെയും മിത്തുകളെയും യാഥാർത്ഥ്യത്തെയും വിശകലനം ചെയ്യാനാണ് ഇവിടെ ശ്രമിച്ചത്. ചരിത്രപരമായും സാംസ്കാരികമായും ആധ്യാത്മികമായും ശ്രദ്ധേയസ്ഥാനമാണ് ഈ പർവ്വതത്തിനുള്ളത്. ആദിമദ്രാവിഡ സംസ്കാരത്തിൽ ആരംഭിച്ച ബുദ്ധമതസംസ്കാരത്തിലൂടെ ആര്യസംസ്കാരത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്ന ചരിത്രമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിന്റേത്. ആദിമജനതയുടെ

നിവാസകേന്ദ്രമായും ബുദ്ധഭിക്ഷുക്കളുടെ മോക്ഷകേന്ദ്രമായും അഗസ്ത്യമുനിയുടെ തപോമണ്ഡലമായും ആയ് രാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണസിരാകേന്ദ്രമായുമൊക്കെ പകർന്നാടുന്ന ചരിത്രമാണ് അഗസ്ത്യാർകൂടത്തിനുള്ളത്. തിരുവിതാംകൂറിന്റെ സവിശേഷശ്രദ്ധ നേടാനും ഈ കൊടുമുടിക്ക് കഴിഞ്ഞു. വംശനാശഭീഷണി നേരിടുന്ന നൂറു കണക്കിന് ഔഷധസസ്യങ്ങളുടെ വിളനിലം കൂടിയായ ഈ പർവ്വതരാജൻ നല്കുന്ന പാരിസ്ഥിതികസംഭാവനയും ചെറുതല്ല. തിരുവനന്തപുരത്തിന്റെ ജീവനാഡികളായ നദികൾക്ക് ജീവരക്തം നല്കുന്ന ഈ പർവ്വതപ്രദേശം ഏറെ സംരക്ഷണവും പരിരക്ഷയും ആവശ്യമുള്ള ഒന്നാണ്. മുടമോചിയാർ തന്റെ കവിതയിൽ പാടിയതുപോലെ വടക്കു വാനോളം ഉയരമുള്ള ഹിമവാനും തെക്കു അഗസ്ത്യപർവ്വതവും ഇല്ലെങ്കിൽ ഈ ഭൂമി എന്നേ തലകീഴായി മറിഞ്ഞേനെ. മനുഷ്യരുടെയും പ്രകൃതിയുടെയും സന്തുലിതാവസ്ഥ നിലനിർത്തുന്ന ഇത്തരം ഭൂഭാഗങ്ങളെ ചരിത്രമറിഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെ സ്നേഹിക്കുകയും സംരക്ഷിക്കുകയും വേണം. അല്ലെങ്കിൽ മനുഷ്യകുലം മഹാദുരന്തങ്ങളാൽ ദുരിതത്തിലാവുന്ന കാലം വിദൂരമല്ലാതായിത്തീരും.

സഹായകഗ്രന്ഥങ്ങൾ

1. അച്യുതൻ എം., പ്രൊഫ.,(ഡയറക്ടർ) വിശ്വസാഹിത്യവിജ്ഞാനകോശം, കേരള സംസ്ഥാന സർവവിജ്ഞാനകോശ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട്, തിരുവനന്തപുരം, 1994.
2. അജിത്ത് കിളിയൂർ, കുറുമുനിയുടെ നാട്ടിൽ, ദി ന്യൂ മീഡിയ സ്പെയ്സ് ബുക്ക്, തിരുവനന്തപുരം, 2015.
3. അജുനാരായണൻ ഡോ., കേരളത്തിലെ ബുദ്ധമതപാരമ്പര്യം നാട്ടറിവുകളിലൂടെ, കറന്റ് ബുക്സ്, തൃശ്ശൂർ, 2005.
4. നാരായണൻകുട്ടി മേലങ്ങത്ത്, സംഘസാഹിത്യചരിത്രം, കേരളഭാഷ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട്, തിരുവനന്തപുരം, 2003.
5. പവനൻ സി.പി., രാജേന്ദ്രൻ, ബൗദ്ധസ്വാധീനം കേരളത്തിൽ, കേരളഭാഷാ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട്, തിരുവനന്തപുരം, 2008.
6. ശങ്കു അയ്യർ, കേരളവും ബുദ്ധമതവും, നാഷണൽ ബുക്ക്സ്റ്റാൾ, കോട്ടയം, 1962.
7. ശശി ഉത്തരംകോട്, അഗസ്ത്യാർകൂടം, രാഗം തിയേറ്റേഴ്സ് ഗ്രന്ഥശാലാ പ്രസിദ്ധീകരണം, 1989.
8. ശ്രീധരമേനോൻ എ., കേരളചരിത്രം, ഡി.സി.ബുക്സ്, കോട്ടയം, 2010.

deepupkurup@gmail.com